

ЗАШТО ЈЕ ХИРУРШКА СЕКЦИЈА СРПСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА ОСНОВАНА СА ЗАКАШЊЕЊЕМ ОД НАЈМАЊЕ 27 ГОДИНА?

Радоје Чоловић

Српска академија наука и уметности

Српско лекарско друштво^{1,2} је основано на иницијативу првог српског хирурга, др Владана Ђорђевића. Састанци Друштва су третирали општу лекарску тематику. Говорило се о појединим болестима, нарочито заразним. Приказивани су и занимљиви случајеви обољевања, а често су болесници довођени на састанке СЛД, како би их присутни могли прегледати и дати своје мишљење о дијагнози и лечењу. Дневни ред саста-нака није унапред најављиван, па се ни чланови Друштва нису могли припремати за дискусију.

Прве две до три године састанцима је често присуствовао др Владан Ђорђевић, који је дао велики број приказа, дискусија и демонстрација. Због његове заузетости као личног лекара кнеза Милана Обреновића, затим због наступајућих српско-турских ратова, а нарочито после Владановог постављења за начелника Санитетског одељења Министарства унутрашњих дела, он је све ређе присуствовао састанцима Друштва и све ређе је на њима активно учествовао приказима хируршких случајева.

Српски хирурзи су активно учествовали у раду Друштва и док је хирургијом у Опште државној болници руководио др Казимир Гонсјоровски, али је њихово учешће нагло порасло нарочито после 1889. године; после доласка др Војислава Субботића на чело Хируршког одељења Опште државне болнице у Београду. Поред многобројних приказа „хируршких случајева“, на састанке су доношени одстрањени тумори и други патоанатомски препарати, а неретко су приказивани и хистолошки. У почетку су их припремали сами хирурзи, а после повратка са специјализације судске медицине и патологије, припрему и демонстра-

1 Овај текст је у извесној мери промењена и допуњена верзија текста који је објављен у књизи: Радоје Б. Чоловић. *50 година Хируршке секције Српског лекарског друштва*. Промисла. Београд 2000.

2 Овај рад је помогнут средствима Фонда САНУ за научноистраживачки рад финансирањем пројекта „Историја српске медицине“.

цију макроскопских и хистолошких препарата вршио је др Едуард Михел, наш први школовани патолог и судски лекар. Број приказа из хирургије убрзано је растао па су *записници са састанака Српског лекарског друштва врло често били веома слични записницима са састанака каквог хирушког (а не опште лекарског) друштва.*

а. Прве идеје о промени начина стручног рада СЛД-а

Осећајући да дотадашњи начин рада у новим условима више није довољан, на седници СЛД-а од 28. јануара 1906. године др Војислав Субботић је предложио да „Управни Одбор Српског Лекарског Друштва ваљано поради на питању о организацији предавања, на којима би се, у редовним седницама, расправљале теме од специјалног медицинског значаја, и то тако, да се утврди извештај сталан програм, да се одреде референти у напред, за целу годину, и да се о тим темама јави члановима на позивима за седнице, како би се знало шта је на дневном реду“.

Његов предлог тада није прихваћен.

б. Први састанак српских хирурга и прва иницијатива за формирање хирушког „Удружења“

И поред скромних могућности, развој хирургије у Србији почетком 20. века био је веома брз, тако да су се створили услови да српски хирурзи по први пут одрже свој посебан састанак и расправе низ актуелних хирушких тема. Тај „Први састанак српских хирурга“ одржан је 22. и 23. децембра 1907. године у Београду, на иницијативу др Војислава Субботића, водећег српског хирурга тог времена. Било је укупно 65 учесника састанка.

У говору на отварању састанка, др Субботић је рекао и ово: „Ко год је пратио развитак хирургије у Србији за последњих неколико деценија, мора рећи да има позитивног напретка: има све више радника, све јачих снага, све бољег успеха; народ пак стекао је поверења према хирургији и обраћа се радо за помоћ тој вештини, од које се пре страшио. И све би то још било боље, када би се, господо, ми, српски хирурзи, боље међу собом познавали. Али ми до сада нисмо имали много прилике, да то учинимо; ми нисмо били у положају да своје мисли и искуства по нашој струци критички измењамо и њима се међусобно користимо. Задатак овог нашег данашњег састанка био би међу осталима и тај, да у нама побуди жељу, да то у будуће буде другачије“. Он даље каже: „А ми српски хирурзи, требали би да се потрудимо, да заједничким радом проучимо по неко питање из наше струке, нарочито с обзиром на особине које су евентуално последица утицаја прилика овог нашег земљишта“. Иако је очигледно о томе размишљао, др Субботић је сматрао да је још рано да се формира хирушко друштво па каже: „Ја, господо, мислим да смо још

одвише слаби, да нас је још премало, да би требали сада већ оснивати хируршко друштво с чврстом организацијом и прецизним правилима. Држим да ће бити боље ако, за сада, образујемо само удружење, које би се у слободним састанцима, према потреби, 1-2 пут годишње састајало. Место и време састанка, теме и реферате као и председавајуће и секретаре, који би се имали бринути о материјалној организацији састанка, могли би увек у напред изабрати. Питање о публикацији радова на састанку могло би се регулисати или у споразуму са уредништвом „Архива“, или помоћу санитетске управе, или најзад и нашим сопственим средствима. Мислим, господо, да ћете бити споразумни са овим, што сам Вам имао част саопштити“. Уследило је једногласно „Јесмо“.

Састанак је одржан на Хируршком одељењу Опште државне болнице. Одржане су четири седнице, три радне и једна административна. Поднето је 14 реферата и саопштења уз многобројне дискусије. Штампан је и зборник радова са предавањима и дискусијама.

Решено је да се и следећи састанак одржи у Београду, по могућству у исто време када и годишња скупштина Српског лекарског друштва, а за главну тему изабран је „Перитонитис“. Др Војислав Субботић је имао у плану да се овакви састанци српских хирурга одржавају сваке године, али до тога већ 1908. године није дошло, јер су, како каже „политичке прилике осујетиле одржавање II састанка“ (мисли се на кризу која је уследила после аустријске анексије Босне и Херцеговине – примедба Р. Ч.).

Уверен да се стручни рад српских лекара „који се баве оперативном медицином и пограничним струкама“ мора без одлагања побољшати, др Субботић је 22. октобра 1909. упутио позив београдским лекарима ради „договора о програму заједничког научног рада у зимској сезони“. Он даље каже: „Мислим да није потребно да Вам говорим о потреби и користи оваквог делања у нас и за нас, само ћете ми дозволити, да Вам кажем да ми, и ако слаби и нејаки, чини ми се имадемо ипак и више и бољих снага, но што се то обично у нас мисли, али да те снаге нису довољно прикупљене и организоване. И ако ја држим, да о правом напретку медицинских наука у Србији не може бити ни речи све донде, док не будемо имали свој стожер, свој српски медицински факултет, ипак мислим, да би се дало по нешто кориснога учинити и док до тога факултета не будемо дошли. Ако у нас буде животога интересовања за нашу науку, ако се будемо умели скупити и заједнички прионути, да један другога помогнемо и поучимо, онда неће бити тешко тај рад тако организирати, да од тога буде користи за свакога од нас. Ми, без факултета на жалост, не можемо доћи до такве поделе рада, да би се могли бавити медицинским наукама у смислу чисто научног, истраживачког, у иоле већој мери; али ако нам је тај високи ниво за сада још само тешко или никако приступачан, ми можемо обделавати науку у толико, да постане сваком појединцу у ширим границама приступачнија. Ми можемо заједничким радом расветлити поједина питања с обзиром на наше географске, етнографске и остале прилике. Чини ми се, да смо ми, који смо овде у Београду, нарочито позвани, да на том раду предњачимо и да докажемо

да у нас има и воље и снаге за рад на медицинском пољу, те да смо у стању тај рад тако организирати, да од њега буде и стварне користи за свакога од нас; да ми, не прецењујући своје скромно знање и умење, осећамо потребу да се усавршимо тежећи за тим, да наше науке у Србији подигнемо, што ближе, оном ступњу савршенства, на ком се оне налазе у већим, културнијим, па тиме и напреднијим народима. Полазећи од ове основе, ја мислим, да би ми, београдски лекари, који се бавимо оперативном медицином и пограничним струкама требало да образујемо једно слободно удружење, које би се имало састајати од времена на време, било у разним болницама, било на другим местима. На тим састанцима би се држале стручне демонстрације, при којима би се имало улазити дубље у студију болести, која је повод демонстрацији, култивишући при том нарочито и стварну дискусију. На тим састанцима имале би се обрађивати и теме, које би се у напред за целу сезону одредиле, а које би се, нарочито с обзиром на нашу малобројност, тицале и таквих предмета, који засецају у више дисциплина. На ове састанке, нарочито кад би се третирали питања општијег интереса на пример из хитне хирургије (*Chirurgie d'urgence*), могли би позвати и већи број београдских лекара. Разуме се, да би приступ сваком лекару увек слободан био. За израду тема треба изабрати одмах и референте. Доцније могло би се може бити приступити и образовању нарочите секције у оквиру Српског Лекарског Друштва“.

У дискусији која је уследила, др Сондермајер је нагласио да „образовање ове ефемерне заједнице нема циљ да произведе какав расцеп у Српском Лекарском Друштву. Ово наше удружење имаће свој делокруг поред, а не против Лекарског Друштва“.

Видели смо да ранија иницијатива др Субботића да се састанци СЛД најављују унапред и буду тематски усмерени није наишла на позитиван пријем. Незадовољан тиме, он је одлучио да паралелно састанцима Друштва организује састанке за београдске лекаре „који се баве оперативним дисциплинама“ а који би имали унапред најављени дневни ред и хируршко усмерење. Његову иницијативу прихватили су поменути лекари и тако су настали тзв. „лекарски састанци“, на које се у Управи СЛД није повољно гледало, јер су се прибојавали да они могу довести до разбијања Друштва.

ц. „Лекарски састанци“

Први састанак одржан је 22. октобра 1909. са 16 учесника. После Субботићевог увода, у коме је углавном поновио оно што је раније рекао, а што је већ наведено, уследила је дискусија и договор о темама које ће бити подробно реферисане и дискутоване. Као главне теме биле су одређене обољења параназалних шупљина, разне манифестације гонореје и лечење туберкулозе зглавака.

Други састанак одржан је на Хируршком одељењу Опште државне болнице 24. октобра 1909, трећи у Бабичкој школи 7. новембра 1909,

четврти на Унутрашњем одељењу Опште државне болнице 24. новембра 1909, пети у Општој војној болници 19. децембра 1909, шести на Хируршком одељењу Опште државне болнице 18. јануара 1910, седми у Општој државној болници 15. фебруара 1910. и последњи, осми, 27. фебруара 1910, такође у Општој државној болници. На „лекарским састанцима“ реферисане су многобројне теме и обољења која могу дати хируршке компликације и које у некој фази болести могу захтевати хируршко лечење, а са којима су српски хирурзи и лекари имали неко искуство. На крају серије „лекарских састанака“ Субботић је закључио да је „програм рада лекарских састанака у овој сезони који је на првом састанку 22. децембра 1909. усвојен, остварен и исцрпљен“, па их је закључио, захваљујући се свим учесницима који су „дали труда да заједнички рад буде што кориснији“.

д) Први југословенски састанак за оперативну медицину

После „лекарских састанака“ јавила се и идеја да се организује нови Састанак српских хирурга. Но, историја је хтела да се та идеја изроди у нешто веће. Наиме, напредак краљевина Србије и Бугарске и национално буђење словенских народа у саставу Аустроугарске монархије, учинили су да су Бугарска, а нарочито Србија, у свести осталих словенских народа биле схватане као нека врста Пијемонта, у који су с надом и чежњом гледали сви југословенски народи, па и лекари. Зато је у Софији 1910. године одржан Јужнословенски лекарски састанак, на коме се, како каже др Војислав Субботић, „нас неколико југословенских хирурга договорило, да покушамо приредити састанак у Београду. Доцније смо ту мисао мало преуредили и позвали Вас на I Југословенски састанак за оперативну медицину“. За главну тему састанка изабран је „Илеус“.

Састанак је одржан 5, 6. и 7. септембра 1911. године у Београду. Колики је значај овом састанку придавала влада Краљевине Србије види се по томе што су отварању присуствовали највиши државни званичници, председник владе, министар унутрашњих дела, министар просвете, председник града Београда и начелници грађанског и војног санитета. Како се онда гледало на Југословенство и припадништво њему, види се и по томе из којих се националних комитета односно одбора састојао „организациони одбор“ овог састанка. У Бугарском националном комитету било је 13, Хрватском народном одбору 5, Словеначком 4 и у Српском народном одбору 3 члана (Војислав Субботић, Чедомир Ђурђевић и Соломон Алкалај). Састанку је присуствовало 132 учесника. Председник састанка је био др Војислав Субботић а главни секретар др Соломон Алкалај. Било је и 16 почасних председника и 6 почасних секретара. Одржано је 5 седница и поднето укупно 67 реферата. О квалитету састанка говори и то што је било 80 дискусија. Са састанка је штампан зборник радова и дискусија.

Наредних година рад СЛД је био јако ометен Балканским ратовима. Српски хирурзи су добили прилику да своја знања примене у тим ратовима, током којих је одржано и више састанака српских и страних хирурга и лекара, који су у овим ратовима дошли у помоћ српском санитету.

е) Даље иницијативе за формирање стручних секција СЛД и „Хирушког Друштва”. Југословенски састанци за оперативну медицину и конгреси Југословенског хирушког друштва. Оснивање Хирушке секције СЛД-а

Убрзо после ослобођења и уједињења, новоформирано Југословенско лекарско друштво је 15. септембра 1919. године издало Правилник за стручне секције, у коме се каже: „1. У Југословенском лекарском друштву могу се организовати секције за све гране медицине. 2. Сврха секције јесте унапређење и гајење односне гране медицине знанственим саопштењима и расправама у састанцима и међусобно упознавање и потицај за рад. 3. Свака секција бира себи: председника, тајника и евентуално благајника, који се брину за организацију секције“. Правилник су потписали председник СЛД др М. Јовановић Батут и секретар др Светислав Стефановић. И заиста, основано је Југословенско хирушко удружење, чији је први председник био проф. др Михаило Петровић, бригадни ђенерал, али хирушка секција СЛД-а није основана. Др Војислав Субботић је 1919. године именован за редовног професора хирургије на Медицинском факултету у Београду.

Иако тешко болестан, Субботић је предано радио на устројству Медицинског факултета али није заборавио ни Српско лекарско друштво. Имао је чврсту намеру да у најкраћем року оснује „Српско хирушко друштво“, оно што је касније названо „Хирушком секцијом Српског лекарског друштва“.

Дана 10. октобра 1919. године на челу групе од 18 редовних чланова СЛД, др Војислав Субботић је упутио председнику СЛД писмо следеће садржине: „Част нам је умолити вас г. Председниче, да бисте изволили на XVI Главном годишњем састанку СЛД приликом тачке 4 дневнога реда саопштити следећи наш предлог: Да би се у оквиру СЛД могло приступити диференцирању стручних радова и удубљењу радова и дискусија предлажемо, да се у правила СЛД унесе могућност образовања стручних секција, посредством председништва СЛД а на предлог бар 10 чланова. Секције ће имати своју организацију, држаће седнице по својој потреби и записнике истих предаваће председништву СЛД на штампање у Српском Архиву. Сваки члан СЛД моћи ће учествовати у свим седницама сваке секције. Поједине секције могу држати и заједничке седнице. Било би корисно када би поједине истоврсне или сродне секције разних лекарских удружења у Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца ступиле у што тешњу везу, обрађујући одабране стручне теме по споразумном програму.“

На Главном годишњем скупу одржаном 22. новембра 1919. усвојена је предложена измена и допуна „Правила СЛД-а“, чиме су створени и статутарни услови за формирање секција унутар СЛД. Ову могућност искористиле су четири специјалности, тако да су у међуратном периоду основане Фтизиолошка, Педијатријска, Дерматовенеролошка и Стоматолошка секција.

Међутим, непосредне конкретне радње на формирању Хируршке секције још увек нису уследиле чак ни од самог Субботића, по свој прилици због његове огромне заузетости око формирања Медицинског факултета и многобројних проблема разне врсте који су то формирање пратили, као и због тешких здравствених проблема које је имао. Ипак, нема сумње да је тај задатак стално имао на уму. Тек крајем новембра 1923. године, професор Субботић је, свега неколико дана пред смрт, свом најстаријем ђаку и сараднику, професору др Михаилу Петровићу, рекао: „Видите, амице, јесу ли сви наши хирурзи уписани! Чим се придигнем треба да се састанемо и један пут да установимо наше хируршко друштво. Оно је потребно јер много има што се не може рећи на општој седници“.

Војислав Субботић је умро 5. децембра 1923. године, не успевши да „установи Српско хируршко друштво“. Њега је наследио професор Миливоје Костић. Идеја о формирању Хируршке секције је потпуно замрла, упркос томе што су између два светска рата одржавани састанци хирурга Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и то: II Југословенски састанак за оперативну медицину у Загребу од 5. до 7. септембра 1921. (Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца), III Југословенски састанак за оперативну медицину у Београду од 19 до 21. септембра 1927. (Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца), IV Југословенски састанак за оперативну медицину у Сплиту од 5. до 8. октобра 1930. (Краљевина Југославија), V Конгрес Југословенског хируршког друштва у Београду од 28. априла до 1. маја 1934. (Краљевина Југославија), VI Конгрес Југословенског хируршког друштва у Љубљани од 3. до 5. септембра 1937. године (Краљевина Југославија).

Рад хирурга Србије се и даље одвијао на два колосека: 1. На југословенском, где су учествовали на „Југословенским састанцима за оперативну медицину“ до 1930. године, односно на „Конгресима Југословенског хируршког друштва“, 1934. године у Београду и 1937. у Љубљани и 2. На нивоу Србије, где се рад Српског лекарског друштва одвијао као и раније и у коме нико није покретао иницијативу за формирање Хируршке секције.

После II светског рата поново је почело оснивање секција у СЛД. Но, ни тада Хируршка секција није била међу првима која је основана. Пре ње реосноване су неке, пре рата већ формиране секције: Пнеумофтизиолошка (4. децембра 1946), Кардиолошка (8. децембра 1946), Радиолошка (15. децембра 1946), Секција за хигијену (јануара 1947), Офталмолошка (5. марта 1947), Педијатријска (15. марта 1947), Гинеколошко-акушерска (18. јануара 1948), Оториноларинголошка (1. фебруара 1948) и Секција за историју медицине (12. фебруара 1950).

Дакле, чак и када су после рата убрзано оснивање нове секције унутар СЛД, читавих пет година није било иницијатива за оснивање Хируршке секције. Није познато ко је за то „крив“, али по логици ствари, са великом сигурношћу се може претпоставити да се професор Миливоје Костић није залагао за формирање Секције, што се од њега, као водећег српског хирурга и јединог редовног професора хирургије, могло и морало очекивати. На то указује и чињеница да се у Извештају о раду СЛД за 1950. годину, када је Хируршка секција и основана, његово име нигде не помиње. Нема ни документације нити сећања живих хирурга о томе ко је и када покренуо иницијативу за формирање Секције, али без икакве сумње, то није био професор Миливоје Костић, иако би било очекивано да он буде иницијатор оснивања Секције и њен први председник (Истина, у Извештају за 1952. годину на једном месту се каже да је проф. др Миливоје Костић „прошле године изабран за председника Удружења хируршких секција Југославије“). Међутим, нема документације ни индиција да је то удружење функционисало, нити да је организовало састанке, који би у извештајима свакако морали бити регистровани.

Оснивачка скупштина Хируршке секције СЛД одржана је 22. марта 1950. године у Београду (дакле, са најмање 27 година закашњења), иако се за њом, како се у Извештају Секције за 1950. годину каже, „осећала потреба још раније“. За првог председника Секције изабран је проф. др Димитрије Јовчић, дечји хирург и ортопед, шеф Хируршког одељења Дечије хируршке клинике. Професор Миливоје Костић, врло вероватно, није ни присуствовао оснивачкој скупштини, јер је тешко замислити да не би био изабран за председника, или бар у Управни одбор Секције. Чак шта више, имајући на уму ауторитет који је међу српским хирурзима имао, оснивање Секције највероватније је обављено мимо, а можда и против његове воље.

Обзиром на огромни значај који је Хируршка секције СЛД одиграла у развоју хирургије и едукацији хирурга у Србији, може се закључити да је толико закашњење у оснивању Секције нанело велику штету развоју наше хирургије.

Литература

1. Субботић В. Говор на првој седници на Првом састанку српских хирурга 22. XII 1907. године. Извештај о раду Првог састанка српских хирурга. Београд 1908: 4–5.
2. Лекарски састанци. Српски архив за целокупно лекарство 1910; св.1: 41–44, 45–50, 50–54, св.2: 87–91, 91–95, 95–99, св.3: 144–147. и 147–155.
3. Записник са XLI Главног годишњег скупа Српског лекарског друштва држаног 22. XI 1919. год. Српски архив за целокупно лекарство 1920; св.1 и 2: 76–101.
4. Петровић М. О раду и животу Војислава Субботића. Српски архив за целокупно лекарство 1924; св.3: 111–120.

5. Извештај Управног одбора Српског лекарског друштва поднесен VIII редовној годишњој скупштини 25. марта 1951. године. Београд, 1951: 39–40.
6. Извештаји Управног одбора о раду Српског лекарског друштва од 1952. до 1979. године.
7. Архива Хируршке секције СЛД-а.
8. Чоловић Р. 50 година Хируршке секције Српског лекарског друштва. Просвета, Београд 2002.
9. Лична архива аутора.
10. Подаци из документације стручне службе СЛД.